

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra psychologie



# BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Pacáková

**Významné faktory ovlivňující volbu  
partnera v období dospívání**

**Significant factors affecting the choice of  
partner during adolescence**

Praha, 2018

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Šulová, CSc.

## Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala především prof. PhDr. Lence Šulové, CSc. za její odborné vedení práce, za poskytnutí inspirující zpětné vazby a taktéž podporujícího přístupu.

Zároveň mé vřelé díky patří mojí rodině, která mi byla velkou oporou.

## Prohlášení

*Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.*

*V Praze dne 30. 7. 2018*

.....  
*Michaela Pacáková*

## **Abstrakt**

V období dospívání dochází ke značnému sociálnímu vývoji. Proměn doznávají vztahy s rodiči i vztahy s vrstevníky a dochází k utváření prvních partnerských vztahů. Ty se zpravidla tvoří v rámci kontextu vrstevnické skupiny, v jejímž prostředí se vztah formuje a dále vyvíjí. Partnerské vztahy jsou v dospívání značně variabilní, co se týče věku, ve kterém poprvé vznikají, v délce trvání i prožívané míře intimity a závazku. Nejbližší sociální okruh dospívajícího má značný podíl při volbě partnera. V rodinném prostředí se tvoří citová vazba dospívajícího na rodičích, která v navazování jeho dalších vztahů hraje významnou roli. Bytí v romantickém vztahu ovlivňuje jedincovo sociální postavení, jelikož se v rámci vrstevnické skupiny zvyšuje jeho status. Při volbě partnera též hrají neopomenutelnou roli představy a preference samotného adolescenta ohledně charakteristik svého potenciálního partnera.

V části návrhu výzkumu je předložen projekt kvalitativního charakteru. Aspiruje na vytvoření zakotvené teorie preferencí českých adolescentů ohledně jejich ideálního a současného partnera a proměně těchto preferencí v závislosti na věku a získaných zkušenostech.

## **Klíčová slova**

adolescence, partnerský vztah, volba partnera, preference adolescentů

## **Abstract**

In the period of adolescence there is a considerable social development. Relationships with parents and relationships with peers are transformed. First romantic partnerships are formed. These usually form within the context of a peer group, in which the relationship is shaped and further developed. Romantic relationships in adolescence are considerably variable in terms of the age, at which they first arise, the duration and the degree of intimacy and commitment. The closest social circle of an adolescent plays significant part in choosing a romantic partner. Within the family adolescent's attachment style is formed, which is important for the development of other relationships. Being in a romantic relationship affects individual's social status within the peer group. When choosing a romantic partner it is also important to consider adolescent's preferences about the characteristics of their potential partner.

In a part of research proposal is presented a project of qualitative character. It aspires to create an anchored theory of preferences of Czech adolescents regarding their ideal and contemporary partner and the transformation of these preferences depending on the age and experience.

## **Keywords**

adolescence, romantic partnership, choice of partner, adolescent preferences

## Obsah

Obsah.....	6
Úvod.....	8
Literárně přehledová část.....	11
1. Dospívání.....	11
1.1 Obecná charakteristika.....	11
1.2 Časové vymezení.....	12
1.3 Sociální vývoj.....	12
1.3.1 Vztahy s rodiči.....	13
1.3.2 Vztahy s vrstevníky.....	14
2. Adolescentní partnerský vztah.....	15
3. Teoretické koncepty formování partnerského vztahu v adolescenci.....	18
3.1 Formování vztahu v rámci vrstevnické skupiny.....	18
4. Volba partnera v adolescenci.....	21
4.1 Vliv původní rodiny na volbu partnera.....	21
4.1.1 Role typu citové vazby.....	21
4.1.2 Reakce rodičů na vztah svého potomka.....	23
4.2 Volba partnera v kontextu vrstevnické skupiny.....	25
4.3 Preference adolescentů ovlivňující volbu partnera.....	27
5. Teoretická východiska.....	32
6. Cíle výzkumu.....	34
7. Design výzkumného projektu.....	35
8. Výzkumný soubor.....	37
9. Způsob zpracování dat.....	38
10. Etika navrhovaného výzkumu.....	39
11. Diskuse.....	40

Závěr.....	42
Seznam použité literatury .....	44

## Úvod

Období dospívání je charakteristické celkovou proměnou ve vývoji osobnosti. Označuje se tak doba, kdy se z dítěte stává dospělý člověk. Dochází ke změnám na biologické, psychické i sociální úrovni. S dozráváním po stránce fyzické i po stránce kognitivních struktur se zároveň pojí nový aspekt prožívání. Poprvé se objevuje citový zájem o druhé pohlaví, které se stává objektem touhy. Začínají se tak formovat první adolescentní romantické vztahy.

Pozornost výzkumného zájmu se na specifika adolescentních romantických vztahů začala obracet až v nedávné době. Poměrně dlouho se od výzkumů v této oblasti upouštělo. Jedním z důvodů byla značná neuchopitelnost této tematiky kvůli její rozmanitosti a šíři. Dále se objevoval názor, že vztahy v dospívání nemají pro jedince natolik velký význam v jeho dalším životě. Byly brány jako povrchní záležitost, která nemá dlouhého trvání v čase a není tudíž významná, jelikož mají často pouze krátkodobý charakter. V kontextu romantických vztahů u adolescentů se pozornost soustředila především na jejich souvislost s výskytem rizikového chování, ať už v souvislosti s agresí, depresivními symptomy, abúzem drog, či rizikovým sexuálním chováním jako je přenos pohlavních chorob a nechtěná těhotenství. Samotná podstata romantické vztahu a jeho charakteristik tak šla do pozadí. Výzkum se zaměřoval spíše na problematiku vztahů a jejich kvalit a prožívání v dospělém věku, kdy už jedinci prokazují dostatečnou osobní vyzrálou, stabilitu a mají tendenci spíše tvořit dlouhodobé svazky se společným pohledem do budoucnosti, které odpovídají teoretickým konceptům evoluční psychologie (Brown, Feiring & Furman, 1999).

V současnosti se od těchto názorů upouští a akademické prostředí začíná zaplňovat mezery na poli adolescentních romantických vztahů. Zabývá se otázkou, co charakterizuje romantické vztahy v dospívání, v čem na jedince mají dopad v jeho současném a budoucím vývoji a jak se liší po kvalitativní stránce od vztahů v dospělosti.

Na jedince má vývoj jeho romantických vztahů v období dospívání značný vliv, co se týče jeho emočního prožívání, trávení volného času, vztahů s vrstevníky a s rodiči a v neposlední řadě s vnímáním sebe sama. Mimo jiné jsou získané zkušenosti v tomto období později východiskem pro jeho navazující vztahy v dospělosti, jelikož jedinec



v nich staví na svých nabytých sociálních kompetencích (Karney, Beckett, Collins & Shaw, 2007). Ne nadarmo se říká, že první lásku si pamatujeme po celý život. Právě v období dospívání dochází poprvé k prožitkům zamilovanosti. Jestliže má na člověka partnerský vztah v dospívání poměrně velký význam, zdá se být za důležité položit si otázku, jakým způsobem v tomto věku vzniká partnerská dvojice a jaké faktory vstupují do procesu volby partnera, který nás svým působením může determinovat po zbytek našeho života, ačkoliv už v něm nefiguruje.

Cílem této práce je zmapování dosavadních poznatků v oblasti faktorů, které se významným způsobem podílí na procesu volby romantického partnera. Pokládá si otázku, jaké prvky v souvislosti s vnímáním druhého pohlaví jsou pro dospívající populaci stěžejní a ovlivňují to, jestli s daným jedincem stojí o potenciální rozvoj vztahu, či začnou tvořit pár.

První kapitola popisuje období dospívání a jeho charakteristické vývojové změny, kterými jedinci během něj procházejí. Je zde kladen důraz na popis změn v sociálních vztazích. Komunikace s rodiči a s vrstevníky nabývá oproti předchozímu období dětství nových rozměrů a jejich kvalita prochází značným vývojem, pro který je charakteristické zejména odpoutání se z přílišné závislosti na rodičích a stoupající význam vrstevníků. Navazující kapitola se věnuje adolescentním partnerským vztahům a předkládá jejich typické znaky, co se týče kvality, délky trvání a vývoje. V další kapitole jsou shrnuty teoretické koncepty formování vztahu v adolescenci. Tyto koncepty se zpravidla opírají o nově silně stoupající vliv vrstevníků na adolescentovo prožívání a často vychází z předpokladu, že právě vrstevníci mají značný podíl nejen na vývoji vztahu v adolescenci, ale především na jeho samotném vzniku. Poslední kapitola se zabývá aktuálními výzkumnými poznatky zabývajícími se tématem volby partnera v dospívání. Je zde uveden podíl, kterým se primární rodina participuje na formování a prožívání romantického vztahu. Dále jsou představeny romantické vztahy v kontextu vrstevnické skupiny. Literárně přehledovou část uzavírá subkapitola představující zjištěné preference adolescentů, co se týče charakteristik ideálního partnera.

V části návrhu výzkumu je představen kvalitativní design výzkumu, který si vytyčuje za cíl vytvořit zakotvenou teorii vývoje preferencí ohledně partnera u dospívajících. Mezi hlavní výzkumné otázky patří, jaká je představa ideálního partnera,

jak vypadá jejich současný partner a jestli dochází s postupem času k vývoji udávaných preferencí s ohledem na získané zkušenosti.

Pojem partnerský či romantický vztah je v této práci používán jak pro krátkodobé vztahy bez větší míry závazku a intimity, tak i pro dlouhotrvající vztahy. Nelze z něho tedy usuzovat na kvalitu vztahu, míru intimity a závazku, jelikož ta je u adolescentních vztahů velice rozrůzněná, jak je popsáno v následujících kapitolách. Anglický jazyk má pro tyto vztahy bohatší terminologii a disponuje několika různými pojmy, které lépe vyjadřují výše zmíněné charakteristiky vztahu. V pojetí pojmu partnerského vztahu této práce nejvíce odpovídá anglické slovní spojení „*romantic relationship*“, které naznačuje dlouhodobější trvání vztahu, než je tomu u povrchních krátkodobých vztahů a zároveň nabízí možnost zvýšeného doprovodu zamilovanosti, která ovšem nemusí být naplněná (Lacinová & Michalčáková, 2006).

Zdroje jsou čerpány především ze zahraniční literatury. Jména zahraničních autorů nejsou přechylována do českého jazyka. V práci je citováno podle normy APA (2010).

# Literárně přehledová část

## 1. Dospívání

Období dospívání neboli adolescence označuje dobu mezi dětstvím a dospělostí. Dochází během něj k celkové proměně osobnosti, a to především na biologické, psychické a sociální úrovni. (Vágnerová, 2012). Kapitola shrnuje nejvýznamnější charakteristiky tohoto období a soustředí se na změny v chování a v komunikaci s ostatními lidmi.

### 1.1 Obecná charakteristika

Jedním z nejvýraznějších znamenání nástupu dospívání jsou fyzické změny. Rozvíjí se primární a sekundární pohlavní znaky. U dívek se objevuje první menarche a u chlapců noční poluce. Z biologického hlediska se jednoduše řečeno stává jedinec reprodukceschopný (Langmeier & Krejčířová, 2006). S nástupem pohlavního dozrávání se zároveň mění celková tělesná konstituce. U chlapců markantně roste jejich výška a zvyšuje se svalová hmota. Proměna vzhledu je úzce vázaná na psychické prožívání a vnitřní přijetí nových změn. Tělo je součástí jedincovy identity a tělesné dospívání může nést nelibě ve svém subjektivním pohledu. Též je silně ovlivněn reakcemi, které jeho okolí projevuje na nastupující změny (Vágnerová, 2012).

Další změny se týkají dozrávání kognitivních procesů a s tím spojeného způsobu myšlení. Piaget (1966) označuje toto období jako stadium formálních operací. Vyznačuje se především schopností mentálně pracovat s abstraktními pojmy, což v předchozích vývojových stádiích nebylo možné. Jedinec dokáže hypoteticky uvažovat a kriticky přemýšlet nad myšlenkami. S tím se pojí dovednost porovnávání stavů a tvorby ideální představy, jak by měla vypadat skutečnost. Právě tato schopnost může vést k časté kritice věcí, které nenaplnují ideální vzor v mysli jedince. Zároveň přemítají nad budoucností a nad tím, jak by měla vypadat (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Adolescentní období je označováno jako období rozbouřených emocí a emoční lability. Tato změna emocionálního prožívání je dáváno do souvislosti s hormonálními vlivy (Příhoda, 1967). S postupným dozráváním a vývojem hormonální soustavy se ke konci adolescence emoční prožívání opět vrací do vyrovnaného stavu (Macek, 2003).

V neposlední řadě dochází po období latence k výraznému psychosexuálnímu vývoji. Jedinec si začíná být vědom svojí vlastní sexuality. Je schopen sexuální vzrušivosti a dochází k rozvoji vyšších citů, jež se pojí s prožíváním zamilovanosti a vnímáním protějšku jako sexuálně přitažlivým (Weiss, 2011).

## **1.2 Časové vymezení**

Časové vymezení období adolescence se u autorů velmi různí. V literatuře se adolescence často dělí do několika fází, které do sebe zahrnují období pubescence. Langmeier a Krejčířová (2006) rozlišují v období dospívání dvě fáze. Období pubescence v rozmezí 11 až 15 let, po kterém následuje adolescence ohraničená věkem 15 až 22 let. Vágnerová (2012) adolescenci vymezuje ve věku 10 až 20 let a člení ji na ranou (10 až 15 let) a pozdní (15 až 20 let). Macek (2003) rozděluje dospívání na tři fáze, a to na ranou adolescenci ve věku 10 až 13 let, střední adolescenci ve věku 14 až 16 let a pozdní adolescenci ve věku 17 až přibližně 20 let.

Na tomto místě je podstatné zmínit pohled Arnetta (2013), který navíc rozlišuje období mezi adolescencí a dospělostí. Zavádí pojem vynořující se dospělosti, jež nastupuje ve věku 18 až 25 let. Pojmenovává tak etapu života, která je charakteristická především pro vyspělé státy, ve kterých jejich životní styl vede k odkládání stadia dospělosti do pozdějšího věku a horní vymezení věku konce adolescence je tak v různých zemích značně individuální.

V práci vycházím z koncepce časového ohraničení adolescence v rozmezí 10 až 22 let. Činím tak z toho důvodu, aby bylo možné do práce zahrnout poznatky z oblasti adolescentních partnerských vztahů získané z pestřejší palety výzkumů.

## **1.3 Sociální vývoj**

Kapitola se soustředí na popis vztahů s rodiči a s vrstevníky a jejich proměn. Dle Eriksona (1999) je hlavním vývojovým úkolem této etapy nalezení své identity. Adolescent si ujasňuje odpovědi na otázky – „Kdo jsem? Jaké jsou moje hodnoty? Kam směřuji?“. Změny v sociálním vývoji nastávají v tomto období především v oblasti chování, komunikace a konfliktů (Šulová, 2011).

### 1.3.1 Vztahy s rodiči

K proměně dochází ve vztahu s rodiči. Jedinec by se měl během tohoto vývojového období postupně odpoutávat od jejich vlivu, vymanit se ze závislosti na nich a dosáhnout své vlastní autonomie. Jestliže se tento úkol nezdaří, může vyvolávat negativní důsledky v podobě například regrese na nižší stupeň vývoje závislosti na rodičích. Dochází k proměně komunikace s rodiči. Objevují se neshody pramenící z nelibého vnímání rodičovských zákazů a pravidel (Šulová, 2011).

Již raná studie popisuje, že konflikt je v období dospívání mezi adolescentem a rodiči nevyhnutelný. Konflikt je podle ní přirozenou součástí jejich vztahu a ukazatel normálního vývoje (Freud, 1946). Navazující výzkumy ovšem tyto závěry nepotvrzují. Douvan a Adelson (1966) uvádí, že adolescenti vzhlížejí ke svým rodičům a důvěřují jim. Počet hádek je sice mezi nimi vyšší, ale konflikty nejsou vážné a netýkají se natolik zásadních věcí, aby ovlivnil vztah mezi nimi. Hádky se nejčastěji týkají zákazu vycházení ven v určitý čas, stylu oblékání a hudebních preferencí (Smetana, 2005). Intenzita a frekvence konfliktů se v průběhu času mění. Největší nárůst konfliktů spadá do období rané adolescence: V pozdní adolescenci se jejich výskyt opět snižuje (Van Doorn, Branje, & Meeus, 2011). Shodné výsledky přináší longitudinální studie, ve které byly natáčeny a analyzovány interakce mezi matkami a syny. Ukazují největší nárůst počtu konfliktních situací ve věku 12 až 13 let, na původní frekvenci se vrací mezi 16 až 17 roky (Granic, Dishion & Hollenstein, 2003). Branje (2008) dochází k závěru, že nejčastěji a nejintenzivnější jsou konflikty mezi matkami a dcerami. Zdá se možné, že je adolescence často vnímána jako náročné období pro rodiče právě kvůli náhlému nárůstu počtu konfliktů (Buchanan, Eccles, Flanagan, Midgley, Feldlaufer, & Harold, 1990). Studie se shodují, že míra spokojenosti a blízkosti ve vztahu rodičů se svými potomky během adolescence klesá (Collins & Laursen, 2006). Arnett (1999) se snaží odpovědět na otázku, co způsobuje nárůst konfliktů v dospívání. Jedním z vysvětlení by mohlo být biologické dozrávání a s ním spojený nástup sexuálních potřeb. Právě ty možná stojí v pozadí zrodu neshod, vzhledem k tomu, že jsou jedním z faktorů, jejichž přítomnost odlišuje dospívání od dětství. Tuto teorii podporují výsledky Collinse a Laursena (2006), které ukazují, že u dříve vyspělých adolescentů se objevuje více neshod s rodiči oproti těm, u kterých biologické změny spojené s adolescencí nastupují později.

### 1.3.2 Vztahy s vrstevníky

Další oblastí, která prochází změnami, jsou vztahy s vrstevníky. Vrstevnická skupina nabývá pro adolescenta čím dál tím většího významu. Odpoutání se od rodiny poskytuje prostor pro intenzivnější roli vrstevníků v životě adolescenta. S vrstevníky si vyměňuje své názory a zkouší si různé vzorce chování. Interakce s nimi též slouží k lepšímu porozumění sobě samému. Zároveň se zde objevuje rozpor mezi adolescentovou potřebou být unikátním, odlišovat se od ostatních a tendencí napodobovat ostatní. Ten může vést k vnitřně prožívaným negativním pocitům (Šulová, 2011).

Vágnerová (2012) zmiňuje referenční význam vrstevníků pro jedince. Skupina je pro adolescenta zpětnou vazbou na jeho vlastní názory a postoje. Díky ní může porovnávat své zkušenosti z rodiny a z dalších oblastí. Velice charakteristická je též potřeba být akceptován v rámci skupiny. Pro jedince je důležité, jak ho hodnotí jeho skupina a kde si stojí v jejím žebříčku. S pozicí ve skupině se identifikuje a zahrnuje ji do svého pojetí sebe sama.

Vrstevníci mají pro jedince a jeho směřování velký význam i v širším kontextu vývoje. Jsou důležitým základem pro vznik a formování partnerského vztahu. Adolescenti své zkušenosti z kamarádských vztahů využívají ve svých partnerských vztazích (Arnett, 2013). Z uvedených zdrojů vyplývá, že vrstevníci jsou nepostradatelní pro vývoj adolescentního vztahu. Právě v rámci vrstevnické skupiny dochází k významné interakci s jedinci opačného pohlaví a ke vzniku romantického vztahu. Specifický vliv vrstevnické skupiny na vztah bude podrobněji popsán v následujících kapitolách této práce.

## 2. Adolescentní partnerský vztah

V období adolescence navazují jedinci své první partnerské vztahy. Tyto vztahy se vyznačují značnou individuální variabilitou. Ještě se zde neobjevují naplno kvality vztahu v dospělosti, ale zároveň lze pozorovat jejich postupný rozvoj v čase. Lacinová a Michalčáková (2006) uvádí, že charakter vztahů se v tomto období velice významně liší, a to co se týče délky jeho trvání, frekvence setkávání, míry tělesné intimity a prožívané subjektivní intenzity a závazku. Přestože partnerské vztahy mohou mít často krátké trvání a hloubka navázání vztahu nemusí být natolik patrná, jsou pro adolescenty významným tématem a důvodem k prožívání velice silných emocí (Furman & Shaffer, 2003). Partneři k sobě cítí vzájemnou náklonnost, která se pojí s vyjádřením určité míry závazku. Mezi hlavní motivace k tvorbě vztahu patří sdílení intimity, získaný pocit jistoty a opory (Diamond, Savin-Williams & Dubé, 1999).

V 18 letech má již přes 80 % dospívajících zkušenost s navázáním romantického vztahu (Carver, Joyner & Udry, 2003). Nezanedbatelné množství adolescentů uvádí zkušenosti z této domény již mezi 10. až 15. rokem života (Connolly, Craig, Goldberg & Pepler, 2004). Furman, Ho a Low (2007) udávají začátky formování vztahu od 10 let, s tím, že za nejtýpější věk jeho vzniku považují období mezi 13 až 16 lety.

Studie z českého prostředí uskutečněná v rámci mezinárodního projektu ELSPAC („*European Longitudinal Study of Pregnancy and Childhood*“) přináší výsledky z polostrukturovaných rozhovorů se 106 patnáctiletými adolescenty o jejich zkušenostech a představách s navazováním romantických vztahů. Před konáním rozhovorů byl adolescentům předložen k vyplnění dotazník mapující již získané zkušenosti s romantickým vztahem. Co se týče výskytu a doby trvání vztahu v rámci použitého vzorku, 18,1 % patnáctiletých uvedlo, že aktuálně prožívá romantický vztah, 52,1 % již prožilo vztah v minulosti a 29,8 % nemělo žádnou vlastní zkušenost s navázáním romantického vztahu. Průměrné trvání aktuálního vztahu bylo 10 týdnů a průměr trvání vztahu odehrávajícího se v minulosti byl 8 týdnů. Adolescenti byli též dotazováni na formu a četnost kontaktu s partnerem. Denně se setkávalo se svým partnerem 29,6 % patnáctiletých, 73,1 % si denně se svým partnerem vyměňovalo zprávy přes elektronická zařízení a 12 % z nich si spolu denně telefonovalo. Jako hlavní výhody partnerského vztahu adolescenti uváděli především naplnění potřeby mít někoho na blízku, výskyt pozitivních emocí ve společnosti s druhým, trávení společného času

a získání nových zkušeností. Mezi odpověďmi se velice často objevovaly též obecné výroky, které se nedaly přiřadit k žádné konkrétní motivaci. Dalším námětem rozhovoru bylo, co si adolescenti představují pod tím, když dva jedinci spolu naváží partnerský vztah. Nejčastěji zmiňovali obecná vyjádření bez žádné konkrétní charakteristiky (72,6 %), dále byla zastoupena potřeba afiliace, (54,7 %), citové vazby (45,3 %), závazku (13,2 %) a fyzického kontaktu (7,5 %). Zbývající odpovědi byly buďto nezařaditelné, nebo adolescent neodpověděl (6,6 %). Autorky si poměrně častý výskyt obecných odpovědí vysvětlují tím, že adolescenti nejspíše nechtěli s dospělou osobou mluvit o dané problematice na intimnější úrovni. Zároveň hovoří o tom, že potřeba afiliace, do níž spadají charakteristiky jako například trávit společný čas a přítomnost humoru, odpovídají ve značné shodě především charakteristikám přátelských vztahů. Potřeba citové vazby a závazku, typická pro romantický vztah nebyla natolik zastoupena. Autorky si pokládají otázku, nakolik adolescenty ve výpovědích mohlo ovlivnit to, že je rozhovor veden dospělou osobou, a vnímají tento fakt jako jeden z hlavních limitů studie (Lacinová, Michalčáková & Masopustová, 2008).

Další neodmyslitelnou dimenzí vztahu je jeho kvalita. Collins (2003) píše, že kvalita vztahu se odvíjí především od míry výskytu intimity, touhy a zkušeností. Vztahy, které nedosahují hlubších kvalit, jsou charakteristické projevujícím se podrážděním, protichůdným jednáním a častými konflikty. Mohou být tedy zdrojem jak pozitivních, tak negativních emocí. Kvalita vztahu v dospívání byla především zkoumána v souvislosti s objevem rizikových faktorů jako je například agrese ve vztahu, rizikové sexuální chování, depresivní symptomy či abúzus drog (Doyle, Brendgen, Markiewicz & Kamkar, 2003). Romantické vztahy, obzvláště ty, které začínají v rané adolescenci, jsou často označovány za prediktory deprese. Výzkum z čínského prostředí ukazuje, že u třináctiletých adolescentů, kteří již měli zkušenost se vztahem, byl dvakrát tak větší výskyt depresivních symptomů než u sedmnáctiletých adolescentů zapojených do partnerského vztahu. Jako nejčastější příčina deprese a zvýšení jejích symptomů je udáván rozchod, tedy rozpad romantického vztahu (Chen, Guo, Yang, Li, Duan, Zhang & Ge, 2009). Jaké další úlohy hrají romantické vztahy v psychosociálním prožívání jedince, bude popsáno v následujících kapitolách.

Je nezbytné zde též zmínit rozvíjející se sexualitu dospívajících, která se s objevem romantických vztahů pojí. Vztah obvykle začíná schůzkami bez erotického podtextu,



který se objevuje postupem času. Od pettingu, který má stupňující se charakter, pak dochází až na první pohlavní styk (Weiss, Urbánek & Procházka, 1996). Přestože rizikové a sexuální chování adolescentů v souvislosti s romantickými vztahy představuje velmi bohaté téma, v této práci je zmiňováno pouze okrajově, v míře postačující pro zaměření této práce.

Při zabývání se partnerským vztahem adolescenta je nezbytné znát kontext rodinného prostředí a fungování vrstevnické skupiny přátel adolescenta, jelikož se všechny tyto oblasti významně navzájem ovlivňují (Laursen & Mooney, 2007). Působení rodiny a přátel na romantický vztah je v práci podrobněji rozepsáno ve čtvrté kapitole. Navazující kapitola se zaměřuje na teorie formování a vývoje vztahu v adolescenci.

### **3. Teoretické koncepty formování partnerského vztahu v adolescenci**

V kapitole jsou popsány nejvýznamnější teoretické koncepce formování vztahu v adolescenci. Koncepty utváření partnerského vztahu v adolescenci vychází především ze vznikajících vrstevnických skupin. V jejich kontextu navazují adolescenti první vztahy s opačným pohlavím a jejich vznik umožňuje formování partnerského vztahu (Connolly, Craig, Goldberg, & Pepler, 2004). Teorie popisující vznik a vývoj partnerského vztahu v adolescenci staví na podobných principech a dávají důraz především na postupné odpoutávání se od vrstevnické skupiny a zvýšené trávení času s partnerem.

#### **3.1 Formování vztahu v rámci vrstevnické skupiny**

Jako první vytvořil koncepci formování vztahu v adolescenci Dunphy (1963). Většina autorů věnujících se této tématice z jeho koncepce vychází a navazují na ni. Podle Dunphyho se vývoj vztahu rozděluje do čtyř fází založených na proměně interakcí v rámci vrstevnických dívčích a chlapeckých skupin. V období rané adolescence se tvoří malé skupiny čítající tři až deset členů a jsou buď chlapecké, či dívčí. Skupiny vykazují vysokou soudržnost a členové mají často stejné místo bydliště. Další fáze nastává ve střední adolescenci, kdy dochází promícháním dívčích a chlapeckých skupin ke vzniku větší smíšené skupiny. Vytvoření této skupiny umožňuje první intenzivnější interakce mezi chlapci a dívkami, ze kterých se mohou vyvinout partnerské vztahy. Tato skupina je početně větší, což neumožňuje tvořit natolik blízké vztahy mezi jejími členy, jak tomu bylo v předchozí fázi. Průměrný věk dívek je ve skupině nižší než průměrný věk chlapců. Ve třetí fázi se začínají odděleně od vrstevnické skupiny setkávat heterosexuální páry, které spolu navázaly partnerský vztah. Jako první tento vztah navazují ti, kteří mají ve skupině vysoký společenský status. V poslední fázi se ze smíšených skupin oddělují dvojice, které spolu navázaly hlubší kontakt a přátelství.

Feinstein a Ardon (1973) navrhli čtyřfázové schéma vzniku a vývoje vztahu v adolescenci. První fází je sexuální probuzení nastupující v 13 až 15 letech, kdy adolescenti začínají navazovat první partnerské vztahy. Poté následuje fáze nácviu v rozmezí zhruba 14 až 17 let. Ta dává prostor pro zkoušení a vyskytuje se zde relativně vysoký počet krátkodobých vztahů. Tyto vztahy jsou realizovány zpravidla v rámci vrstevnické skupiny. Dále následuje fáze akceptace od 16 až 19 let, ve které jedinec

dochází k akceptaci své sexuální role a identifikuje se s ní. Důležitost vrstevnické skupiny ustupuje do pozadí a adolescent je schopen utvořit pevnější partnerský svazek. Vývoj završuje fáze permanentní volby probíhající od 18 do 25 let. Jedinec dosahuje schopnosti milovat. Mimo to činí životní volby, jako je výběr povolání apod. a může dosáhnout identifikace s postoji svých rodičů.

Brown (1999) rozpracoval teorii vzniku vztahu v rámci vrstevnické skupiny. Ve své práci rozlišuje čtyři posloupné fáze. Jedná se o fázi iniciace, statusu, náklonnosti a vazby. Iniciační fáze nastává od 11 do 13 let. V souvislosti s biologickým vývojem začínají mladiství cítit potřebu navázání romantického vztahu s druhým pohlavím. Vztah ještě nedosahuje kvalit opravdového svazku. Dospívající se v této fázi soustředí především na sebe samotné a objevují své nové kompetence. Učí se navazovat vztahy, komunikovat s protějškem a získávají důvěru ve své vlastní schopnosti v této oblasti. Seznamují se se svojí potenciální novou rolí přítele či přítelkyně. Samotný vztah převážně nedosahuje hluboké intimity či závazku a má krátké trvání. Ve 14 až 16 letech přichází fáze statusu. V tomto období čelí adolescenti velkému tlaku ze strany svých vrstevníků, kteří považují bytí v partnerském vztahu za velice prestižní záležitost. Od soustředění se na sebe a na svoje kompetence, jak tomu bylo v předchozí fázi, se obrací adolescentova pozornost na to, co je vnímáno vrstevnickou skupinou jako důležité. Adolescent mající partnera pomyslně stoupá na hodnotovém žebříčku ostatních a ze vztahu se tak stává prostředek k získání popularity. Chodit s někým, koho skupina považuje za nevhodného, naopak pozici jedince ve skupině oslabuje. Poté následuje fáze náklonnosti v rozmezí 17 až 20 let, ve které dochází ke zlomu a začíná být důležitý samotný vztah a jeho kvalita. Vztah nabývá na intenzitě, zvyšuje se míra závazku i prožívané intimity a partneři si k sobě tvoří hluboké citové pouto. Vrstevníci mají pro jedince stále velký význam, ale už přichází o míru kontroly nad vztahem, kterou disponovali v předchozí fázi. V poslední fázi vazby se kvalita prožívaného vztahu rozšiřuje o pragmatický rozměr, kdy partneři uvažují o dlouhodobém závazku a vnímají perspektivu společné budoucnosti.

Další koncept vycházející z vlivu vrstevnické skupiny na formování vztahu též dělí vývoj do čtyř fází – iniciace, afiliace, intimity a oddanost. Tato teorie vychází ze Sternbergovi (1986) trojúhelníkové teorie lásky, která říká, že vztah tvoří komponenty vášně, intimity a závazku. Každá z nich se objevuje v různé míře. Autoři teorie ve fázích tvorby vztahu pracují se Sternbergovým modelem a zakomponovávají ho do jednotlivých

fázi. V iniciační fázi hraje hlavní roli fyzická atraktivita druhé osoby. Jedinec začíná být přitahován k člověku opačného pohlaví, ale zpravidla mezi nimi nedochází k žádné interakci či k intimitě. Tyto nově prožívané pocity touhy vůči druhému se stávají předmětem hovorů s vrstevnickou skupinou. V následující fázi afiliace dochází ke vzniku skupin, kde jsou zastoupena obě pohlaví. Dospívající poprvé získávají větší zkušenosti v interakci s opačným pohlavím a vznikají jejich společné zážitky. Dochází k navazování prvních vztahů v rámci skupiny. Získání zkušeností a sebedůvěry v romantické interakci umožňuje nástup třetí, intimní fáze. V té je již zastoupena intimita ve vztahu, která se skládá především ze sdílení, podpory a emocionální blízkosti. Vrstevnická skupina ustupuje do pozadí a vztah nabývá na významu. V poslední fázi oddanosti se přidává prvek závazku k druhé osobě a k tvorbě dlouhotrvajícího vztahu (Connolly & Goldberg, 1999).

Langmeier a Krejčířová (2006) popsali fáze navazování vrstevnických vztahů a z nich vznikajících partnerských vztahů. Nejdříve adolescenti tvoří striktně chlapecké nebo holčičí izosexuální skupiny, které se ke skupinám opačného pohlaví chovají odmítavě. V další individuálně izosexuální fázi navazují adolescenti hlubší vztah s vrstevníkem stejného pohlaví a schází se společně mimo skupinu. V takzvané přechodné etapě dospívající začínají projevovat aktivní zájem o navázání kontaktu s vrstevníky druhého pohlaví. První interakce mají nejčastěji podobu vtipkování a narážek, které slouží k překonání ostychu z interakce. V heterosexuální polygamní fázi vznikají první partnerské vztahy a adolescenti získávají první zkušenosti spadající do dané oblasti. Zároveň získávají představu, co si o nich druhé pohlaví myslí. Na konci adolescence se formují již hlubší romantické vztahy, ve kterých je přítomna mezi jedinci oddanost a citová vazba.

## **4. Volba partnera v adolescenci**

Předchozí kapitola shrnuje teoretické koncepty formování vztahu vycházející především z kontextu vrstevnických skupin. Tato kapitola se zaměřuje na aktuální výzkumné poznatky o stěžejních faktorech ovlivňující adolescentovu volbu partnera a prožívání partnerského vztahu. Z výzkumných zjištění vyplynulo dělení hlavních působících vlivů do tří kategorií. Jedná se o faktory vycházející z primární rodiny, dále vlivy vrstevnické skupiny a v neposlední řadě hodnotovou orientaci adolescenta a jeho upřednostňované preference, co se týče kvalit, kterými by měl disponovat jeho potenciální partner.

### **4.1 Vliv původní rodiny na volbu partnera**

Přestože se adolescent postupně separuje od rodičů a orientuje se hlavně na vrstevnické vztahy, jak bylo popsáno v předchozích kapitolách, primární rodina má zcela výjimečné postavení v míře vlivu na utváření osobnosti dítěte. V rámci rodiny si jedinec nejen osvojuje normy chování, ale získává především základní důvěru k okolnímu světu a dalším lidem prostřednictvím navázání vztahu a kvalitě mateřské péče. Mezi aktuálně často zkoumanou problematiku patří právě souvislost mezi stylem citové vazby na rodiče a citovou vazbou na partnera. Mezi základní typy citové vazby, které si tvoří dítě na matku v závislosti na jejím chování, patří jistý typ, vyhýbavý typ a úzkostně-ambivaletní typ (Ainsworth, & Bowlby, 1991). Bližší charakteristiky v této práci nejsou podrobněji rozepisovány, jednak z důvodu dodržení požadovaného rozsahu práce a jednak proto, že jsou častým předmětem zkoumání v obdobných pracích.

#### **4.1.1 Role typu citové vazby**

Rozsáhlá anglická studie si vymezila za úkol popsat styl vazeb adolescentů s jejich blízkými osobami – rodiči, nejlepšími přáteli a partnery a specifikovat, které potřeby jsou naplňovány prostřednictvím kterých osob. Mezi sledované potřeby patřily charakteristiky typické při vyvinutí vazby na osobu a to – potřebu mít danou osobu nablízku, se kterou se pojí pocítování nepříjemných pocitů při odloučení, vnímání osoby jako bezpečné základny oproti okolnímu světu a vyhledávání dané osoby v případě nebezpečí a problémů pro poskytnutí její pomoci. Vzorek čítal 682 studentů, kteří byli rozřazeni do skupin podle věku: 12 až 15 let, 16 až 19 let a 20 až 28 let. Z uvedených věkových kategorií je patrné, že se studie nevěnovala jen adolescentnímu prožívání, nýbrž

soustředila svoji pozornost i na období vynořující se dospělosti pro možnost srovnání mezi věkovými kategoriemi. Studentům byl předložen dotazník pokrývající charakteristiky navázání citové vazby – vyhledávání blízkosti, funkce bezpečné základny a obracení se v případě potřeby pomoci. Studenti odpovídali na otázky, které zjišťovaly, jaké blízké osoby nejčastěji plní pro studenty výše vyjmenované charakteristiky a na koho se v jejich souvislosti mají potřebu obrátit. Pro každou odpověď měli studenti zvolit vhodnou osobu, za kterou by šli ze seznamu: matka, otec, nejlepší kamarád, přítel či přítelkyně, já sám, někdo jiný. Z hlediska zaměření této práce byly zejména přínosné výsledky týkající se poznatků o fungování citové vazby v souvislosti s partnerem. Potvrdilo se, že typ citové vazby s matkou je významným prediktorem míry, se kterou studenti udávali, že se obrací nejen na matku, ale i na romantického partnera. Ti, kteří s matkou měli navázaný nejistý typ vazby, se na romantického partnera ve svých potřebách obraceli signifikantně častěji. Na druhou stranu se ale nepotvrdila hypotéza, že by adolescenti s nejistou vazbou utvářeli partnerské vztahy v rannějším věku než ti s jistou vazbou. Jedním z limitů studie je nedostatečná reprezentativnost vzorku. Jelikož všichni účastníci byli studenti, nedá se studie generalizovat i pro ty, kteří nestudují. U nestudujících adolescentů je možné, že vývoj jejich citové vazby bude tímto faktem pozměněn. Autoři uvažují, že u studujících adolescentů může jejich finanční závislost hrát velkou roli v jejich stálém vidění rodiče jako důležité osoby (Markiewicz, Lawford, Doyle & Haggart, 2006).

Z dalšího výzkumu, který byl realizován v Německu, vyplývá, že vazba na rodiče vykazuje podobnost vazbě na partnera. Výzkumný soubor představovalo 380 adolescentů, kteří byli aktuálně v heterosexuálním partnerském vztahu. Do studie se zapojili oba dva partneři. Věk dívek se pohyboval v rozmezí 14 až 21 let (průměr 17,01 let, SD = 1,25) a věk chlapců činil 14 až 23 let (průměr 18,34 let, SD = 1,90). Dotazníkovou metodou byla zjišťována kvalita partnerského vztahu a styl vazby na matku a otce. Výsledky ukazují, že partneři si chtějí být na blízku a vyhledávají v druhém oporu v nesnadných situacích stejně tak, jako děti chtějí být na blízku svým rodičům, na které se obrací při nesnázích. Další podobností je vnímání partnera jako bezpečné základny oproti okolnímu světu. Stejně tak jako u odloučení od rodiče, tak s dlouhodobým odloučením od partnera se pojí pocity úzkosti a bolesti. Styl vazby na partnera se pravděpodobně podobá bezpečné nebo nejisté vazbě na rodiče a dá se předpokládat, že styl vazby na partnera vychází z původního stylu vazby v dětství na rodičích. To

znamená, že jestliže dítě mělo bezpečnou či nejistou vazbu na rodiče, bude stejný vzorec opakovat ve vztahu k partnerovi a bude se k němu chovat ve stylu odpovídající citové vazby vytvořené k rodiči. Limitem této práce je, že se jí účastnily pouze páry, které byly dobrovolně ochotné sdílet tuto zkušenost se svým partnerem (z původně oslovených 760 adolescentů majících partnerský vztah bylo ochotno se studii zúčastnit pouze 221 párů, z nichž někteří museli být vyloučeni kvůli překročení věkové hranice 24 let). Je možné že páry, mezi kterými je více konfliktů, se do studie spíše nezapojovali, což zkresluje její výsledky (Bucx & Seiffge-Krenke, 2010). K potvrzení předpokladu, že styl vazby na partnera vychází z vytvořené vazby na rodiče, ovšem zatím nejsou další dostatečně validní výzkumné studie. Arnett (2013) zmiňuje potřebu realizování longitudinální studie pro lepší prozkoumání této oblasti.

Předkládané informace vzbuzují otázku, zda je možné nalézt korelace mezi tím, kdo adolescenta přitahuje a vytvořenou citovou vazbou k rodiči, a to u obou jednotlivců tvořící pár. Vyhledává adolescent partnera, který má bezpečnou vazbu s rodiči? Či se spíše utváří dvojice se stejným typem vazby, ať už je jistá, vyhýbavá nebo úzkostně-ambivaletní?

#### **4.1.2 Reakce rodičů na vztah svého potomka**

Dowdy a Kliewer (1998) se zaměřili na souvislost mezi konflikty potomka s rodiči a jeho navazováním vztahů. Vzorek čítal 859 adolescentních studentů z 8 různých škol ve Spojených státech amerických. Adolescenti byli vybráni v rozsahu věku 15 až 18 let. Data od adolescentů, kteří pocházeli z neúplných rodin, byla z analýzy vyloučena. Byla použita dotazníková metoda. Výsledky ukazují, že adolescenti, kteří prožívali aktuálně partnerský vztah, též udávali větší počet konfliktů s rodiči než adolescenti, kteří partnerský vztah neměli. Zároveň dívky v partnerském vztahu vykazovali vyšší počet konfliktů s rodiči než chlapci v partnerském vztahu. Dalším zjištěním bylo, že adolescenti, kteří měli krátkodobé vztahy, měli více konfliktů s rodiči než adolescenti, kteří se angažovali v dlouhodobých vztazích. Je otázkou, zda v případě vyššího výskytu konfliktů s rodiči mají adolescenti tendenci navazovat partnerské vztahy dříve než jejich vrstevníci, nebo zda se zvýšená míra konfliktů objevuje současně s navázáním partnerského vztahu. Nehledě na jejich původ, výskyt konfliktů by mohl hrát výraznou roli ve facilitaci procesu odpoutávání se od rodičů a přispívat k rozvoji autonomie adolescenta. Pro zjištění těchto souvislostí autoři doporučují navázat longitudinálním

výzkumem v této oblasti. Zároveň dodávají, že rodiče často podceňují důležitost vztahu pro svého potomka a jeho emoční dopad na něj. Příkládají mu menší význam než adolescent. Jedním z hlavních limitů této studie je, že data pochází pouze od adolescentů a není zahrnut pohled od samotných rodičů. Je tedy nasnadě, do jaké míry a jakým způsobem by byly výsledky studie ovlivněny při zahrnutí rodičů.

Způsob, jakým se rodiče angažují do vztahů svých potomků, je zpravidla zkoumán především v souvislosti s vlivem na rizikové a sexuální chování adolescenta. Oproti tomu Kan, McHeal a Crouter (2008) přichází jako první se studií longitudinální povahy zaměřenou na angažovanost rodiče do vztahu svého potomka v souvislosti s jeho kvalitou. Věnovali se tomu, jakými způsoby rodiče reagují na partnerský vztah dospívajícího a jakým způsobem jejich reakce ovlivňují vnímání partnera a prožívání samotného vztahu. Hlavním cílem studie byl popis angažovanosti rodičů, co se týče vztahu svého potomka, se zvláštním zřetelem na rodičovské obavy a podporujícího či naopak restriktivního přístupu k faktu, že adolescent má romantický vztah. Jednou z hypotéz bylo, že rodiče budou více angažovaní ve vztazích svých dcer a zároveň že matky se budou angažovat více než otcové. Studie se účastnilo 105 rodin ze střední třídy. Mezi participanty byly zahrnuty matky, otcové a prvorození adolescenti. Do vzorku byly zařazeny pouze sezdané páry. Sběr dat se konal ve třech vlnách v podobě individuálních rozhovorů. Věk adolescentů při prvním sběru dat se byl 13 let, v druhé vlně 17 let, a v poslední vlně 18 let. Výsledky ukazují, že někteří rodiče zaujímající vůči vztahu svého potomka negativní postoj, cítí pocit vlastní zodpovědnosti a reagují na vztah restrikcemi. Ze studie vyplývá, že restriktivní způsob reakce u rodičů chlapců vyúsťuje ve snížený výskyt intimity v jejich vztahu v 18 letech. Zároveň ve shodě s na začátku předkládanou hypotézou, se potvrdilo, že rodiče reagovali restriktivnějším způsobem, tedy že dávali více zákazů, spíše dcerám. Jiní rodiče dávají adolescentovi velkou míru autonomie a do jeho rozhodování mu nezasahují. Tento způsob se častěji objevoval u rodičů synů. Další rodiče mohou reagovat podpůrným způsobem a zahrnují partnera adolescenta do běžného fungování rodiny. Podporující přístup rodičů pak pozitivně přispívá ke vzniku vztahu, jeho formování, dalšímu pokračování a k vytvoření závazku. Kvalita vztahu (počet hádek, komunikační styly atd.) vytvořený mezi rodičem a dítětem v rané adolescenci neukázal žádnou korelaci s tím, jaký postoj později rodič vůči vztahu potomka zaujal.



Na rozdíl od výsledků této studie ovšem dřívější studie uvádí, že podpora rodičů zvyšuje pouze závazek ve vztahu (Driscoll, Davis, & Lipetz, 1972), či že na vztah nemá vliv vůbec žádný (Leslie, Huston, & Johnson 1986).

## 4.2 Volba partnera v kontextu vrstevnické skupiny

V předchozích kapitolách již bylo uvedeno, že vrstevnická skupina má pro vývoj samotného adolescenta a posléze i jeho romantické vztahy stěžejní význam. Prostřednictvím ní získává mnohdy své první zkušenosti s interakcí s opačným pohlavím a v rámci skupiny často dochází k formování prvních romantických vztahů.

Studie zabývající se výběrem partnera v rané adolescenci v kontextu vrstevnické skupiny si pokládá otázku, do jaké míry se formují vztahy v dospívání na základě podobnosti dvou jedinců a zároveň zda si pár začíná být časem podobný v jednotlivých charakteristikách. Sběru dat se účastnilo 78 studentů ve věku 11 až 14 let. Participovali se na dotazníkovém šetření, které bylo provedené ve dvou vlnách se stejnými dotazníky v rozestupu 11 měsíců. Studie vychází z předpokladu, že jestliže jsou vrstevnické skupiny přátel formovány na základě podobností jednotlivých členů a vztahy se v tomto období utváří zpravidla mezi jedinci stejné skupiny, dá se očekávat, že podobnost mezi danými dvěma jedinci bude v určitých charakteristikách významně vysoká. Další hypotézou bylo, že přátelé budou mít značný vliv na utvoření romantické dvojice svým souhlasem či nesouhlasem, co se týče vhodnosti potenciálního partnera. Pro mladší adolescenty se dá očekávat, že názor vrstevníků pro ně bude mít velkou váhu, jelikož skupinový názor je součástí jejich vlastní identity. Mezi hlavní sledované proměnné charakteristiky pro očekávanou zvýšenou podobnost mezi partnery byla zařazena míra popularity, fyzická atraktivita, depresivní symptomy, agrese a role oběti, jejichž výskyt byl měřen pomocí dotazníkového šetření. Simon, Aikins a Prinstein (2008) ve své studii dochází k závěru, že partnerské vztahy se často formují v jedné skupině přátel a partneři mají signifikantně stejnou úroveň popularity, fyzické atraktivity a depresivních symptomů. Párování podle podobnosti je evidentně pro adolescenty důležitým kritériem pouze ve vybraných charakteristikách. Ti, kteří měli nízkou míru popularity mezi svými vrstevníky a začali chodit s někým s vysokou mírou popularity, zaznamenali zvýšení svého postavení mezi ostatními. Toto zjištění odpovídá například teoretickému konceptu Browna (1999) zmiňovanému v předchozí části práce. Zároveň pro adolescenta s vysokým postavením vztah s méně přijímaným partnerem neměl žádný vliv na úroveň jeho vnímané popularity.

Co se týče adolescentů, kteří uváděli vysokou míru depresivních symptomů a zkušeností s agresí směrem od vrstevníků a začali chodit s jedincem, který nevykazoval vysoké známky v těchto oblastech, doznali po začátku vztahu pozitivní změny a došlo u nich ke snížení těchto prožívaných dimenzí. Ze studie tedy vyplývá, že partnerský vztah má značný vliv na psychické prožívání adolescenta i jeho sociální zařazení mezi ostatní vrstevníky.

Zároveň Furman, Ho a Low (2007) ve své studii dochází k závěru, že je to právě míra sociální akceptace vrstevníky a fyzická atraktivita, které zvyšují pravděpodobnost utvoření partnerského vztahu. Opačný proces, tedy že by výskyt partnerského vztahu zvýšil sociální akceptaci a vnímanou úroveň fyzické atraktivity ovšem výsledky korelační analýzy nepotvrdily. Autoři se domnívají, že je možné, že v případě, kdy adolescent naváže partnerský vztah ve stejném věku, kdy si současně nachází partnera i jeho vrstevníci, dokáže se pak lépe přizpůsobit celé situaci ve skupině a lépe odolávat rizikovým faktorům. Oproti tomu, pokud se jeho partnerský vztah rozvine v rané adolescenci, nebo až v pozdní adolescenci, pravděpodobnost výskytu negativních symptomů u adolescenta se zvyšuje.

Další studie si vytyčila za cíl zmapovat, jakou roli hrají vrstevníci, nejlepší přátelé a partneři ve výskytu úzkostných a depresivních symptomů u adolescentů. Studie se zúčastnilo 421 dospívajících ve věku 14 až 19 let. Účastníkům byla předložena série dotazníků, které zjišťovaly sociální akceptaci vrstevnickou skupinou, míru zkušenosti s agresivním chováním, kvalitu přátelství s nejlepším kamarádem, škálu měřící úzkostlivost a depresivní symptomy. Výsledky ukazují, že přátelé a partneři adolescenta hrají v této oblasti významnou roli. V kontextu vymezeného předmětu této práce je především zajímavé, že adolescent mající partnerský vztah je svými vrstevníky zpravidla více přijímaný než ten, který partnerský vztah nemá. To si autoři vysvětlují tím, že adolescenti, kteří nemají partnera, se mohou cítit mezi ostatními méně komfortně, jelikož v tomto období patří romantický partner k identitě dospívajícího a je součástí obrazu, kterým o něm pojímá jeho vrstevnická skupina. Zároveň byla nalezena významná korelace mezi výskytem negativních zkušeností, jako je například agrese mezi vrstevníky a v partnerském vztahu, s výskytem úzkosti a depresivních symptomů (La Greca & Harrison, 2005).

### 4.3 Preference adolescentů ovlivňující volbu partnera

Předchozí kapitoly se zaměřovaly hlavně na sociální kontext, ve kterém partnerské vztahy adolescentů vznikají. Jaké jsou ale subjektivně vnímané představy, hodnoty a celkové preference adolescentů o svých ideálních partnerech? A naplňují reální partneři svými osobnostními charakteristikami předem vytvořená adolescentní očekávání?

Rozsáhlou studii vedli Weber a Ruch (2012). Zkoumali silné stránky charakteru u adolescentů v souvislosti s tím, jakou roli hrají preference silných stránek při volbě partnera a při spokojenosti v partnerském vztahu. Data byla získána na vzorku 174 švýcarských adolescentů, z nichž 87 mělo partnerský vztah. Průměrný věk byl 16,45 (SD = 1,28) ve věkovém rozpětí 13 až 19 let. Průměrná délka jejich vztahu dosahovala hodnoty 11,19 měsíce. Byl použit dotazník „*Values in Action Inventory of Strengths for Youth (VIA-Youth)*“, který obsahuje 198 položek se sebehodnotícími výroky ohledně 24 charakterových silných stránek. Pro každou silnou stránku dotazník obsahuje zhruba 7 až 9 položek. Respondent na pětistupňové Likertově škále označuje, nakolik se s daným výrokiem ztotožňuje. Dále byl použit dotazník „*Students Life Satisfaction Scale (SLSS)*“ zjišťující celkovou spokojenost v životě. Též byl použit dotazník „*Ideal Partner Profiler (IPP)*“ obsahující 24 charakterových silných stránek označené vždy jedním slovem, ze kterých měli respondenti vybrat 5 silných stránek, které nejpřiléhavěji popisují jejich ideálního partnera. Jednou z hlavních otázek bylo, jakým způsobem volí adolescenti partnerovy silné stránky – zda je popis ideálního partnera podobný jim samotným a zda se charakteristiky ideálního partnera shodují se silnými stránkami reálního partnera. Pro ideálního partnera vyšly nejpreferovanější upřímnost, smysl pro humor, láska, laskavost a naděje shodně pro obě pohlaví. Jako nejméně preferované vyšly pro muže udatnost, vůdcovství, touha vzdělávat se, vytrvalost, pobožnost. U žen na posledních pěti místech byla vytrvalost, skromnost, touha po vzdělávání, vůdcovství a pobožnost.

Ohledně preferencí charakterových silných stránek dospívajících u svých protějšků napsala v českém prostředí velice podnětnou diplomovou práci Zimová (2013). Ve výzkumné části se zaměřila na zmapování silných stránek jak u ideálních partnerů, tak zároveň u reálných partnerů. Též se věnovala souvislosti silných stránek reálního partnera s prožívanou spokojeností ve vztahu. Výzkumu se zúčastnilo 149 žen ve věku 17 až 20 let. Podmínkou pro zahrnutí do studie byla nutnost mít minimálně devět měsíců trvající aktuální partnerský vztah. Je tedy patrné, že jedním z hlavních limitů této práce

je, že do vzorku nebyli zahrnuti mužští respondenti. Respondentky vyplňovaly zkrácenou verzi dotazníku *Values in Action Inventory of Strengths (VIA-IS)*, který byl pro tyto účely přeložen do češtiny. Verze obsahovala 120 položek. Dále byl použit dotazník mapující prožívání závazku ve vztahu („*Investment Model Scale*“). Nejčastěji preferované silné stránky u ideálního partnera byly láska, humor, integrita, zvědavost a naděje. Nejvíce zastoupené silné stránky u reálných partnerů byly téměř shodné, krom zvědavosti, která byla nahrazena větším počtem odpovědí pro vytrvalost. Jestliže se preference ohledně ideálního partnera v porovnání se současným partnerem shodovaly alespoň ve třech z pěti nejdůležitějších stránek, pak respondentky udávaly významně vyšší míru spokojenosti ve vztahu než ty, jejichž preference u ideálního partnera neměly stejnou shodu se zastoupením u reálného partnera. Přestože má zmiňovaný výzkum řadu limitů, jako je absence mužského zastoupení ve vzorku, šíření sběru dat prostřednictvím sociálních sítí a další, jedná se o průkopnický výzkum zaměřený na preference adolescentů ohledně svého partnera v rámci českého prostředí.

Další studií zaměřující se na preference adolescentů je výzkum Regana a Joshi (2003). Výzkumný soubor představovalo 46 studentů z Kalifornie (26 chlapců a 20 dívek). Věkové rozpětí se pohybovalo v rozmezí 14 až 16 let. Jejich průměrný věk byl 15,09 let. Etnický původ participantů byl poměrně pestře rozprostřený – 43,5 % tvořili běloši, 23,9 % asiáté, 17,4 % hispánci a zbytek byl zastoupen černochoy. Téměř 90 % adolescentů již mělo zkušenost s partnerským vztahem. Studentům byl předložen dotazník obsahující 24 charakterových vlastností. Na škále měli adolescenti poznačit míru, do jaké by preferovali, aby jejich potenciální partner disponoval předkládanou vlastností. Polovině účastníků byla zadána instrukce, aby dotazník o preferencích vyplňovali pro ideálního partnera, se kterým by chtěli mít dlouhodobý vztah, a druhá polovina účastníků měla vyplnit preference ohledně krátkodobého vztahu, ve kterém by nebylo zastoupeno společné plánování budoucnosti. Účastníci se podle potřeby mohli doptávat na specifika jednotlivých charakteristik a jejich konkrétního významu a projevů v chování v případě nejasností. Pro obě skupiny, jak krátkodobého vztahu, tak dlouhodobého vztahu, vyšly shodně jako nejvíce žádané vlastnosti intelekt, fyzický vzhled, sexuální apetit, sociální dovednosti, materiální zajištěnost, podobnost se sebou samým a sociální status. Fyzická atraktivita byla častěji preferovaná v kontextu krátkodobého vztahu. V případě dlouhodobého vztahu došlo k výrazně většímu kladení důrazu na intelekt. Vzhledem k tomu, že drtivá většina participantů v minulosti měla, či

aktuálně prožívala partnerský vztah, bylo by jistě zajímavé porovnat preference ohledně ideálního partnera s charakteristikami jejich reálných partnerů a mít tak možnost vidět do jaké míry jsou shodné či nikoliv.

Jiný pohled přináší další studie, i když přistupuje k tomuto tématu z poněkud odlišné perspektivy. Pracuje s adolescenty ve věku 16 až 21 let, u nichž je zvýšené riziko výskytu sexuálně přenosných chorob. Jednalo se o adolescenty, kteří v uplynulém roce alespoň jednou navštívili zařízení zabývající se diagnostikou a léčbou sexuálně přenosných chorob. Do studie bylo zahrnuto 50 černošských adolescentů (26 dívek a 24 chlapců), mezi něž patřili jak ti, kteří měli pozitivní výsledky testu, tak i ti, u nichž byly negativní. Hlavním cílem studie bylo determinovat sociální faktory, které ovlivňují riziko sexuálních chorob. Přestože se studie orientuje na rizikové sexuální chování adolescentů, kterým já se ve své práci nezabývám, přijde mi důležité ji zde zahrnout, jelikož si studie jako jeden z cílů vytyčuje lepší porozumění právě procesu, jakým si adolescenti svého partnera vybírají. Participantů absolvovali dva polostrukturované rozhovory s otevřenými otázkami týkajícími se kvalit současného či bývalého partnera a jejich vztahu. Informace z rozhovorů byly kódovány do samostatných kategorií a následně analyzovány. Dívky udávaly, že si svého ideálního partnera představují jako respektujícího, upřímného a laskavého. Často též zmiňovaly potřebu, aby byl vtipný. Dále se objevovala fyzická atraktivita, kdy ženy uváděly muže vysokého, se silnými pažemi a hezkýma očima. Fyzická atraktivita pro ženy ovšem neznamenala čistě jen, jak muž vypadá navenek, ale též jakým způsobem se o sebe stará. Několik účastnic vnímalo fyzický vzhled a hygienické návyky jako symbolický ukazatel toho, zda je protějšek laskavý a byl by věrným přítelem. Též ženy projevovaly zájem, aby jejich partner dokázal dobře spravovat svoje finance a mohl si dovolit jí kupovat dárky. Muži zmiňovali jako důležité u své ideální partnerky dobré vzdělání, zajištěnost a osobnostní charakteristiky jako je podporující přístup a pozitivní naladění. Co se týče fyzického vzhledu, udávali jako preferované hezký úsměv, tvář, dlouhé vlasy a tvar těla. Většina vyjádřila přání, aby partnerka byla na stejné úrovni jako oni ve vzdělání a ve finanční zajištěnosti. Zároveň muži zmiňovali, že mít partnerku posiluje jejich sebevědomí a získávají díky tomu vyšší sociální status mezi svými vrstevníky (Andrinopoulos, Kerrigan & Ellen, 2006).

Obohacující výsledky též přináší studie od trojice výzkumníků Ford, Sohn a Lepkowski (2003), kteří si vytyčili za cíl prozkoumat souvislost mezi demografickými

charakteristikami u adolescentních partnerů. Data byla použita z průzkumu Národní longitudinální studie zdraví u adolescentů („*National Longitudinal Study of Adolescent Health*“) v USA. Jednalo se tak o poměrně rozsáhlý vzorek – dohromady 18 924 studentů, kteří se zúčastnili první vlny průzkumu a o dva roky později 13 570 studentů při druhé vlně. S každým účastníkem byl veden individuální rozhovor u něho doma. Respondenti byly dotázány na jejich romantické vztahy v uplynulých posledních osmnácti měsících. V celkovém součtu bylo analyzováno 17 226 heterosexuálních partnerských vztahů. Ukázalo se, že individuální charakteristiky jako je věk a etnický původ signifikantně korelovaly s věkem a etnickým původem romantického partnera. Co se týče volby partnera ze stejného sousedství, kde adolescent bydlel, zde hrál významnou roli věk respondenta. Partneri mladších adolescentů často pocházeli z nejbližšího okolí, ovšem pro starší adolescenty se už místo bydliště neukázalo jako korelující. Ať už jsou tedy preference adolescentů ohledně osobnostních charakteristik partnera jakkoliv stěžejní, při jeho volbě nelze zapomínat na vliv demografických charakteristik.

Regan (2014) se mimo preferencí u ideálního partnera zaměřuje na kompromisy, které je adolescent ochotný při svém výběru partnera udělat. Do studie bylo zahrnuto 72 jedinců. Autor udává pouze průměrný věk participantů, který je 18,9 let. Je tedy otázkou, zda do studie byli zahrnuti dospělí jedinci či nikoliv. Účastníkům byl předložen seznam 32 charakteristik. U každé z nich měli procentuálně ohodnotit, jak moc je pro ně daná charakteristika důležitá u svého partnera. Poté měli u každé charakteristiky opět procentuálně vyjádřit, jaká je minimální míra žádané charakteristiky, se kterou by se měla u protějšku vyskytovat, popřípadě, jaká je maximální míra negativní vlastnosti, kdy by pro ně partner byl ještě pořád akceptovatelný. Jinými slovy udávali hodnoty, jak moc se dané charakteristiky mohou variovat, aby pro ně byl protějšek stále považován za potenciálně žádaného partnera. Výsledky naznačují, že muži i ženy jsou ochotni snížit oproti svým ideálním představám požadavky na fyzickou atraktivitu a zároveň byla obě pohlaví ochotna dělat největší kompromisy v oblasti sociálního statusu partnera. Na druhou stranu již nejsou ochotní ustupovat ze svých preferencí ohledně osobnostních charakteristik. Ženy projevovaly menší tendenci dělat kompromisy mezi svými představami a reálným partnerem. Oproti tomu muži byli více svolní ke kompromisům, a to především v oblastech inteligence, sociálních kompetencí, věku a sociálního statusu. Zároveň čím vyšší byl udávaný sociální status jedince, tím víc byly zvýšené nároky v té

samé dimenzi na partnera. Předpokládaná hypotéza, že muži budou hodnotit fyzický vzhled jako důležitější než ženy, se nepotvrdila.

## Návrh výzkumného projektu

Návrh výzkumného projektu navazuje na teoretickou část bakalářské práce, která předkládá poznatky ohledně partnerských vztahů v adolescenci a významných faktorů ovlivňujících volbu partnera v daném období. Tato část popisuje výzkumný projekt zaměřující se na zmapování preferencí českých adolescentů u svého ideálního a současného partnera a jejich proměně v závislosti na věku a získaných zkušenostech. V českém prostředí se na tuto tematiku zatím soustředí jen minimum pozornosti. Navrhovaný výzkumný projekt má kvalitativní charakter.

### 5. Teoretická východiska

Mnoho zahraničních výzkumů na dospělé populaci z různých kultur ukazuje na preference charakteristik ideálního partnera jako je inteligence, upřímnost, emocionální stabilita, fyzická atraktivita a zajímavá osobnost (Buss & Barnes, 1986; Howard, Blumstein & Schwartz, 1987; Sprecher, Sullivan & Hatfield, 1994; Regan & Berscheid, 1997). Další výzkumy ukazují, že lidé mají tendenci vybírat si partnera, který se podobá jim samotným, a to zejména co se týče míry inteligence, sociální třídy, etnického původu, náboženství, osobnosti a fyzické atraktivity (Furman & Simon, 2008; Luo & Klohnen, 2005). Laursen a Jensen-Campbell (1999) ve své studii poukazují, že podobnost partnerů snižuje počet a intenzitu neshod v jejich vztahu.

Volbě partnera v období adolescence a preferencím adolescentů se zahraniční výzkumy teprve začínají věnovat a jedná se tak zatím o málo probádanou oblast (Collins, Welsh & Furman, 2009).

Na tomto místě je vhodné stručně připomenout metodologické přístupy a výsledky již realizovaných studií, které jsou blíže popsány v literárně přehledové části práce. Weber a Ruch (2012) ve své studii zkoumali silné stránky charakteru u adolescentů v souvislosti s tím, jakou roli hrají preference silných stránek při volbě partnera a při spokojenosti v partnerském vztahu. Použili dotazník „*Values in Action Inventory of Strengths for Youth (VIA-Youth)*“ obsahující 24 charakterových silných stránek a respondent na pětistupňové Likertově škále označuje, nakolik se s daným výrokiem ztotožňuje. Dále byl použit dotazník „*Ideal Partner Profiler (IPP)*“ obsahující 24 charakterových silných stránek označené vždy jedním slovem, z nichž měli respondenti



vybrat 5 silných stránek, které nejpřiléhavěji popisují jejich ideálního partnera. Jako nejpreferovanější u ideálního partnera vyšly upřímnost, smysl pro humor, láska, laskavost a naděje. Další studií zaměřující se na preference adolescentů je výzkum Regana a Joshi (2003). Zde měli adolescenti vyplnit dotazník obsahující 24 charakterových vlastností a poznačit na devítistupňové Likertově škále míru, do jaké by danou vlastnost preferovali u svého ideálního partnera. Seznam vlastností byl sestaven na základě předchozích výzkumů (Buss & Barnes 1986). Jako nejvíce žádané vlastnosti vyšly intelekt, fyzický vzhled, sociální dovednosti a materiální zajištěnost.

Ze zahraničních výzkumů vyplývá, že s narůstajícím věkem adolescentů roste i udávaný výskyt partnerských vztahů. Studie na americkém vzorku dospívajících ukazuje, že procentuální zastoupení chlapců, kteří byli v partnerském vztahu v posledních 18 měsících je ve věku 12 let 25 % a v 18 letech již 68 %. Obdobné výsledky přináší pro dívky, u kterých je zastoupení ve 12 letech 26 % a v 18 letech stoupá na 76 % (Carver, Joyner & Udry, 2003). Lacinová, Michalčáková a Masopustová (2008) ve své studii zkoumající představy a zkušenosti s partnerským vztahem u patnáctiletých českých adolescentů zjistily, že 18 % respondentů aktuálně prožívá romantický vztah a 52 % uvedlo, že v minulosti byli ve vztahu. Výzkumná činnost se ovšem doposud nevěnovala tomu, jak a jestli tyto nově získané zkušenosti mají na preference dospívajících vliv.

## 6. Cíle výzkumu

Cílem navrhovaného výzkumu je přinést především rozšiřující poznatky z českého prostředí na reprezentativním vzorku populace, kde je (jak již bylo zmíněno) výzkumných studií z tématu partnerských vztahů v adolescenci a preferencích adolescentů při výběru partnera zatím minimum. Hlavním úmyslem je popsat vnímané preference adolescentů ohledně jejich ideálního a současného partnera a popsat závislost preferencí na jejich věku a na získaných osobních zkušenostech s partnerskými vztahy. Mezi hlavní výzkumné otázky patří, jak si adolescenti představují svého ideálního partnera, jaký je jejich současný partner, čeho si na něm nejvíce váží a pokud v minulosti již prožili partnerský vztah, tak zda po něm nastala změna v jejich preferencích. Cílem výzkumu je vytvořit zakotvenou teorii vývoje preferencí ohledně partnera u dospívajících.

## 7. Design výzkumného projektu

Jak již bylo zmíněno, výzkum bude probíhat metodou zakotvené teorie. Bude mapovat preference adolescentů ohledně jejich partnera a jejich souvislost s věkem a zkušenostmi. Výzkum bude realizován formou polostrukturovaných rozhovorů, přičemž s každým respondentem bude veden individuální rozhovor. Před samotným rozhovorem respondenti vyplní tištěný dotazník, na jehož základě budou rozděleni do skupin podle sledovaných proměnných, které jsou popsány v následující kapitole. Dotazník bude obsahovat otázky na demografické charakteristiky respondenta, a to konkrétně na jeho věk v celých letech a jeho pohlaví. V další části bude zjišťována jeho dosavadní zkušenost s partnerskými vztahy. Bude mít za úkol přiřadit se k jedné z následujících kategorií:

- Nikdy jsem nebyl v partnerském vztahu.
- V minulosti jsem byl v 1 partnerském vztahu, nebo právě teď jsem ve svém prvním partnerském vztahu.
- V minulosti jsem byl ve více než 1 partnerském vztahu, nebo právě teď jsem ve svém druhém partnerském vztahu.

Po vyplnění dotazníku bude následovat rozhovor s každým respondentem. Otázky budou směřovat především na adolescentovy preference ohledně jeho partnera. Budou uzpůsobeny zkušenosti s partnerskými vztahy, kterou respondent uvedl v dotazníku. Navrhované hlavní otázky jsou následující:

- Jak si představuješ svého ideálního partnera?
- Chodil jsi v minulosti s někým?
  - Jestliže ano, co se Ti na něm nejvíce líbilo, čeho sis u něho považoval?
  - Jestliže jsi v minulosti chodil s vícero lidmi, co se Ti na každém z nich nejvíce líbilo, čeho sis u každého z nich považoval?
- Chodíš teď s někým?
  - Jestliže ano, co se Ti na něm nejvíce líbí, čeho si u něho považuješ?

Otevřené otázky budou doplněny o dodatečné a sondážní otázky, které budou sloužit k upřesnění, doplnění a vysvětlení daných odpovědí. Zároveň bude respondent opakovaně vyzván k dalšímu popisu jeho preferencí. Dotazy budou od otevřených otázek směřovat k postupné specifikaci, například jakých charakterových vlastností si

nejvíce považoval a podobně, dokud respondent nebude vyjadřovat žádné nové popisy. Rozhovor bude pro účely následné analýzy nahráván na digitální zařízení. Rozhovor se bude konat ve škole účastníků, aby probíhal v jim známém prostředí a aby se tak vyšlo vstříc jejich časovým možnostem.

Účastníci budou plně informováni o průběhu výzkumu a budou vyzváni k položení dotazů v případě nejasností. Účastníci a jejich zákonní zástupci budou dotázáni, zda s uvedeným postupem souhlasí. Kdykoli budou mít možnost z výzkumu odstoupit.

## 8. Výzkumný soubor

Výzkum bude probíhat v České republice a respondenti budou rozděleni do tří skupin, ve kterých budou dělení podle věku. První skupina bude čítat osoby ve věku 10 až 13 let, druhá skupina 14 až 16 let a třetí skupina 17 až 20 let. Dělení vychází z Mackovy (2003) periodizace adolescence na ranou, střední a pozdní, která odpovídá věkovému rozdělení skupin. V každé skupině bude alespoň 10 jedinců a bude zajištěno, aby ji tvořil přibližně stejný poměr chlapců a dívek. Zároveň v každé skupině budou účastníci rozděleni do následujících podskupin:

- účastníci nemající žádnou zkušenost s partnerským vztahem,
- účastníci, kteří prožili 1 partnerský vztah, nebo právě teď jsou ve svém prvním vztahu,
- účastníci, kteří v minulosti prožili více partnerských vztahů.

Respondenti budou vybráni kombinací dvou nenáhodných výběrů. Pro zajištění dostatečné motivace aktivně spolupracovat při rozhovoru byla zvolena metoda samovýběru. Respondenti budou osloveni prostřednictvím distribuovaných letáků ve školách, vyzývajících k participaci ve studii. Zároveň by bylo vhodné domluvit se s třídními učiteli na možnosti krátké prezentace studie během výuky a mít tak příležitost oslovit potenciální účastníky napřímo. Škola bude vybrána náhodným prostým výběrem. V další fázi bude použit kvótní výběr pro zajištění naplnění parametrů skupin, které jsou popsány výše. Mezi sledované kategorie kvót bude pro každou skupinu patřit zastoupení počtu chlapců a dívek, věk a počet prožitých partnerských vztahů.

## **9. Způsob zpracování dat**

Data budou zpracovávána z přepisů rozhovorů podle principů zakotvené teorie. Pro každou skupinu bude provedena obsahová analýza zvlášť. Konstantním porovnáváním výroků z dat bude nejprve provedeno otevřené kódování. Budou označeny jednotlivé pojmy a vytvořena jejich kategorizace. Dále se v rámci axiálního kódování blíže popíše kategorie a podmínky, které je způsobují a vytvoří se jejich subkategorie. Dojde k vytvoření a nalezení spojení mezi kategoriemi. V konečné fázi budou pomocí selektivního kódování určena stěžejní témata, která se začlení do teoretických poznatků (Strauss & Corbin, 1999). Poznátky z každé věkové skupiny budou dále porovnávány mezi sebou a analyzovány. Výsledkem by mělo být objevení stěžejních témat charakteristických pro každou věkovou kategorii vývojového období adolescence.

## **10. Etika navrhovaného výzkumu**

Je nutné zamyslet se nad etickými otázkami, které vzbuzuje navržený design výzkumu. Jak již bylo popsáno, data budou plně anonymizována, účastníci výzkumu budou před jeho začátkem plně informováni o jeho průběhu a budou mít možnost kdykoliv v jeho průběhu od výzkumu odstoupit.

V souvislosti s poměrně intimním charakterem zjišťovaných oblastí zájmu je důležité zamyslet se nad možnými dopady, které by formulované otázky mohly na adolescenty mít. Téma partnerských vztahů je pro adolescenty citlivé a jejich prožívání se pojí často s vysoce silnými emocemi. Je možné, že se ve vybraném vzorku adolescentů bude vyskytovat jedinec či jedinci, kteří by mohli mít negativní zkušenosti ve spojitosti s danou problematikou a rozhovor na toto téma by tak pro ně mohl být traumatizující tím, že by jim evokoval například bolestné vzpomínky z minulosti. V takovém případě považují za bezpodmínečně nutné rozhovor ukončit a zajistit, aby byla adolescentovi poskytnuta dostatečná psychická pomoc, vedená povolnou osobou.

## 11. Diskuse

Při případné realizaci výše navrhovaného projektu a následné interpretaci výsledků je třeba brát zřetel na úskalí a limity, které se s popsáním designem pojí.

Jedním z limitů navrhovaného výzkumu, který vyplývá z jeho kvalitativní povahy, jsou data získaná z ústního popisu. Je otázkou, do jaké míry budou účastníci schopni verbalizovat svoje postoje a přesvědčení. Zároveň u těch, kteří měli v minulosti více partnerských vztahů, se může nabízet vznik zkreslení odpovědí vlivem nutnosti vybavování si vzpomínek z paměti na jednotlivé partnery. Je pravděpodobné, že jejich zpětný pohled na partnera teď již může být jiný, než když jejich vztah začínal, a je otázkou, nakolik si tento rozdíl budou respondenti schopni uvědomovat. Taktéž by mělo být bráno v úvahu, že pro dospívající, obzvláště pro mladší jedince účastníci se studie, může být komplikované mluvit s cizí osobou na dané téma.

Uvědomuji si, že navrhovaný výzkum bude kvůli nutnosti vedení individuálních rozhovorů poměrně časově náročný. Zároveň bude klást velké nároky na schopnost pověřeného výzkumníka tyto rozhovory řídit. Především je důležité zajistit, aby techniky vedení rozhovoru byly přizpůsobeny různým věkovým kategoriím a dále dostatečnou schopnost tazatele neinvazivně získávat maximum možných informací a přistupovat ke každému účastníkovi nehodnotícím způsobem. Bylo by vhodné, aby tazatel absolvoval před začátkem projektu školení zaměřující se právě na zmíněné aspekty.

Připouštím možnost, že v případě nedostatečného zájmu a motivace dospívajících účastnit se studie, bude nutné odstoupit od kvótního výběru a použít pouze samovýběr. Tento postup by ovšem znamenal snížení reprezentativnosti vzorku a s tím spojenou nižší míru zobecnitelnosti na populaci. Proto pokládám za důležité položit si otázku, jakými způsoby lze zvýšit motivaci dospívajících se na studii participovat. Za jedno z opatření považuji vedení rozhovorů v objektu školy a přizpůsobení se časovým možnostem žáků a jejich rozvrhu. Dále považuji za vhodné zvážit formu odměny pro účastníky, například v podobě poukázek na sportovní či kulturní akce.

Jako problematická by se mohla ukázat komunikace se školou a její ochota spolupracovat. Pro zvýšení důvěry v předkládaný projekt by přispělo, kdyby jejím garantem byl významný český odborník či někdo, kdo již v minulosti se školou navázal spolupráci.



Výsledky výzkumu by mohly přinést nové a doplňující informace o preferencích dospívajících při výběru partnera a jejich proměně v čase. Tyto poznatky by mohly být přínosné pro terapeutickou práci s dospívajícími svým poskytnutím hlubšího náhledu do jejich prožívání. Zároveň i pro samotné účastníky by mohlo být přínosné uvažovat nad danými otázkami a formulovat své názory. Rozhovor by je mohl vést k lepšímu porozumění sama sobě a k všímavosti ke svým prioritám. Předkládaný projekt mapuje pouze aktuální situaci, a jak již bylo zmíněno, vybavování si pocitů a postojů, které se odehrály třeba i před několika lety, může být zatíženo zkreslením. Bylo by jistě zajímavé navázat v dalším studiu této oblasti longitudinálním výzkumem. Ten by mohl prohloubit podrobněji pohled na proměnu preferencí v čase u jednotlivých účastníků a ověřit tak teorie, k jejichž vytvoření aspiruje navržený projekt.

## Závěr

Bakalářská práce se zabývá tematikou partnerských vztahů v období dospívání se zaměřením na faktory, které ovlivňují adolescentovu volbu partnera a prožívání kvality vztahu. Zvláštní zřetel byl brán na vznik a vývoj romantického vztahu v sociálním kontextu. Přestože volba partnera a její motivy jsou častým předmětem výzkumů u dospělé populace, u dospívajících se výzkumná oblast teprve postupně orientuje k bádání na tomto poli. Již nyní, v samotných počátcích, je patrné, že se jedná o velmi zajímavou a rozsáhlou oblast, která si zaslouží těšit se dalším navazujícím výzkumům.

V práci byly shrnuty závěry zahraničních výzkumů a přiblíženo několik studií i z českého prostředí. Rozvoj zkoumání této oblasti je však v českém prostředí zatím minimální. Jedním z přínosů této práce je poukázání na rozmanitost a badatelský potenciál dané problematiky a snaha podnítit další rozvoj zájmu o proces rozhodování se při volbě partnera v období dospívání a o faktory, které s tím jsou spojené.

Na začátku práce je kladen důraz na popis změn v sociálním vývoji, který je příznačný pro adolescenty. Ve vztahu s rodiči i ve vztahu s vrstevníky dochází k řadě proměn a mění se celkový styl komunikace s oběma skupinami. Jak práce ukazuje ve čtvrté kapitole, tato proměna interpersonálních vztahů je pro vznik a další rozvoj romantických vztahů velice významná. Dále jsou v práci popsány charakteristiky pojící se s romantickým vztahem v adolescenci. Ty se značně liší jak ve věku jedinců při jejich prvním navazování vztahů, tak ve své délce a v neposlední řadě v míře prožívané intimity a závazku k partnerovi. Poté jsou představeny teoretické koncepty formování a vývoje romantických vztahů, které se shodně opírají o s postupem věku rostoucí význam vrstevnické skupiny pro jedince, která ovlivňuje i jeho rozhodování. Teorie se shodují, že první vztahy se tvoří právě v rámci vrstevnické skupiny, jejíž názor je pro dospívajícího velice důležitý. Až v pozdější fázi adolescence se páry začínají od skupiny oddělovat a postupem času začíná romantický vztah nabývat kvalit vztahů vedených v dospělosti, mezi které patří především míra prožívané intimity, touhy a závazku s výhledem do společné budoucnosti.

Stěžejní část, čtvrtá kapitola, je věnována ústřednímu předmětu vytyčeného zájmu práce. Jsou zde shrnuty aktuální výzkumné poznatky týkající se vlivu primární rodiny na vznik partnerského vztahu adolescenta. V této souvislosti se pozornost zaměřuje

především na souvislosti s vytvořenou citovou vazbou dospívajícího na rodiče. Vazba na partnera se projevuje do značné míry podobně jako vytvořená vazba na rodiče a dá se předpokládat, že vazba na partnera se tvoří na základě rodičovské vazby. Výzkumné soubory ovšem nejsou dostatečně reprezentativní pro zobecnění na celou populaci a pro lepší porozumění je třeba se této problematice nadále věnovat. Romantický vztah je ovlivněn i tím, jaký postoj k němu rodiče zaujímají. Dále se kapitola zabývá vznikem vztahu v kontextu vrstevnické skupiny. Aktuální výzkumy se shodují s teoretickými koncepty formování vztahu v rámci vrstevnické skupiny. Samotný fakt, že má adolescent romantický vztah ovlivňuje jeho postavení ve skupině a je zpravidla skupinou vrstevníků více přijímán. Literárně přehledovou část práce uzavírá kapitola věnující se preferencím dospívajících. Tato kapitola přináší vhled do výzkumů zabývajících se především tím, jak si dospívající představují svého ideálního partnera, jaké by měl mít podle nich vlastnosti a jakými kvalitami by měl disponovat. Výzkumy ukazují, že je pro dospívající důležitá podobnost partnera s jejich osobou. Mezi vysoce preferované charakteristiky patří především inteligence, sociální status a fyzický vzhled. Výsledky těchto studií se ovšem těžko porovnávají, jelikož často operují s velice odlišnými pojmy a charakteristikami. Shodným limitem pro tyto výzkumy jsou často používané sebesposuzovací škály, které mohou do značné míry výsledky zkreslovat.

V části návrhu výzkumného projektu byl předložen projekt kvalitativního charakteru. Tento projekt si vytyčuje za cíl porozumět preferencím českých adolescentů ohledně jejich ideálního a současného partnera a proměně těchto preferencí v závislosti na věku a získaných zkušenostech. Z individuálních rozhovorů s dospívajícími by byla vytvořena zakotvená teorie. Studie by mohla poskytnout velice obohacující výsledky a rozšířit vědecké poznatky o data kvalitativního charakteru, kterých z této oblasti prozatím není mnoho.

## Seznam použité literatury

APA (2010). *Publication Manual of the American Psychological Association* (6th Ed.). Washington, DC: American Psychological Association.

Andrinopoulos, K., Kerrigan, D. & Ellen, J. M. (2006). Understanding Sex Partner Selection from the Perspective of Inner-City Black Adolescents. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 38(3), 132-138.

Ainsworth, M. D. S. & Bowlby, J. (1991). An Ethological approach to Personality Development. *American Psychologist*, 46(4), 333-341.

Arnett, J. J. (1999). Adolescent Storm and Stress, Reconsidered. *American Psychologist*, 54, 317-326.

Arnett, J. J. (2013). *Adolescence and Emerging Adulthood: A Cultural Approach* (5th ed.). Upper Saddle River: Pearson Education.

Bodenmann, G. (2003). The Significance of Close Relationship and Love for Adolescents: a Descriptive Study. *Zeitschrift fur Familienforschung/Journal of Family Research*, 5, 91-104.

Branje, S. J. T. (2008). Conflict Management in Mother–Daughter Interactions in Early Adolescence. *Behaviour*, 145(11), 1627-1651.

Brown, B. B. (1999). You're Going Out with Who? Peer Group Influences on Adolescent Romantic Relationships. In W. Furman, B. B. Brown & C. Feiring (Eds.). *The Development of Romantic Relationships in Adolescence* (pp. 291-329). New York: Cambridge University Press.

Brown, B. B., Feiring, C. & Furman, W. (1999). Missing the Love Boat: Why Researchers Have Shied Away from Adolescent Romance. In W. Furman, B. B. Brown & C. Feiring (Eds.). *The Development of Romantic Relationships in Adolescence* (pp. 1-16). New York: Cambridge University Press.

Buchanan, C. M., Eccles, J. S., Flanagan, C., Midgley, C., Feldlaufer, H. & Harold, R. D. (1990). Parents' and Teachers' Beliefs about Adolescents: Effects of Sex and Experience. *Journal of Youth & Adolescence*, 19, 363-394.

- Bucx, F. & Seiffge-Krenke, I. (2010). Romantic Relationships in Intra-ethnic and Inter-ethnic Adolescent Couples in Germany: The Role of Attachment to Parents, Self-esteem, and Conflict Resolution Skills. *International Journal of Behavioral Development*, 34(2), 128-135.
- Buss, D. M. & Barnes, M. (1986). Preferences in Human Mate Selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(3), 559-570.
- Carver, K., Joyner, K. & Udry, J. R. (2003). National Estimates of Adolescent Romantic Relationships. In P. Florsheim (Eds.). *Adolescent Romantic Relations and Sexual Behavior: Theory, Research, and Practical Implications* (pp. 23-56). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Collins, W. A. (2003). More than myth: The developmental Significance of Romantic Relationships during Adolescence. *Journal of Research of Adolescence*, 13(1), 1-24.
- Collins, W. A. & Laursen, B. (2006). Parent-Adolescent Relationships. In P. Noller & J. A. Feeney (Eds.). *Close Relationships: Functions, Forms and Processes* (pp. 111-125). Hove, England: Psychology Press/Taylor & Francis.
- Collins, J., Welsh, D. P. & Furman, W. (2009). Adolescent romantic relationship. *Annual review of psychology*, 60, 631-652.
- Connolly, J., Craig, W., Goldberg, A. & Pepler, D. (2004). Mixed-Gender Groups, Dating, and Romantic Relationships in Early Adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 14(2), 185-207.
- Connolly, J. & Goldberg, A. (1999). Romantic Relationships in Adolescence: The Role of Friends and Peers in Their Emergence and Development. In W. Furman, B. B. Brown & C. Feiring (Eds.). *The Development of Romantic Relationships in Adolescence* (pp. 266-290). New York: Cambridge University Press.
- Diamond, L. M., Savin-Williams, R. C., Dubé, E. M. (1999). Sex, Dating, Passion and Romance. In Furman, W., Brown, B. B., Feiring, C. (Eds.) *The Development of Romantic Relationships in Adolescence*. (pp. 125-147). Cambridge, New York, Melbourne, Madrid: Cambridge University Press.

- Douvan, E. & Adelson, J. (1966). *The Adolescent Experience*. New York: Wiley.
- Dowdy, B. B. & Kliwer, W. (1998). Dating, Parent-Adolescent Conflict, and Behavioral Autonomy. *Journal of Youth and Adolescence*, 27(4), 473-492.
- Doyle, A. B., Brendgen, M., Markiewicz, D. & Kamkar, K. (2003). Family Relationships as Moderators of the Association between Romantic Relationships and Adjustment in Early Adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 23, 316-340.
- Dunphy, D. C. (1963). The Social Structure of Urban Adolescent Peer Groups. *Sociometry*, 26(2), 230-246.
- Driscoll, R., Davis, K. E. & Lipetz, M. E. (1972). Parental Interference and Romantic Love: The Romeo and Juliet Effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 24, 1-10.
- Erikson, E. H. (1999). *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Feinstein, S. C. & Ardon, M. S. (1973). Trends in Dating Patterns and Adolescent development. *Journal of Youth and Adolescence*, 2(2), 157-166.
- Ford, K., Sohn, W. & Lepkowski, J. M. (2003). Ethnicity or Race, Area Characteristics, and Sexual Partner Choice among American Adolescents. *Journal of Sex Research*. 40(2), 211-218.
- Furman, W., Ho, J. M. & Low, S. M. (2007). The Rocky Road of Adolescent Romantic Experience: Dating and Adjustment. In R. C. M. E. Engels, M. Kerr & H. Stattin (Eds.). *Friends, Lovers and Groups. Key Relationships in Adolescence* (pp. 61-80). Chichester: John Wiley & Sons.
- Furman, W. & Shaffer, L. (2003). The Role of Romantic Relationships in Adolescent Development. In P. Florsheim (eds.). *Adolescent Romantic Relations and Sexual Behavior. Theory, Research, and Practical Implications* (pp. 3-22). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Furman, W. & Simon, V. A. (2008). Homophily in Adolescent Romantic Relationships. In M. J. Prinstein & K. A. Dodge (eds.). *Understanding Peer Influence in Children and*

*Adolescents. Duke Series in Child Development and Public Policy* (pp. 203-224). New York: Guilford Press.

Freud, A. (1946). *The Ego and the Mechanisms of Defense*. New York: International Universities Press.

Granic, I., Dishion, T. J. & Hollenstein, T. (2003). The Family Ecology of Adolescence: A Dynamic Systems Perspective on Normative Development. In G. R. Adams & M. D. Berzonsky (Eds.). *Blackwell Handbook of Adolescence* (pp. 60-91). Malden, MA: Blackwell.

Howard, J. A., Blumstein, P. & Schwartz, P. (1987). Social or Evolutionary Theories? Some Observations on Preferences in Human Mate Selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(1), 194-200.

Chen, Z., Guo, F., Yang, X., Li, X., Duan, Q., Zhang, J. & Ge, X. (2009). Emotional and Behavioral Effects of Romantic Relationships in Chinese Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 1282-1293.

Kan, M. L., McHeale, S. M. & Crouter, A. C. (2008). Parental involvement in adolescent romantic relationships: patterns and correlates. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 168-179.

Karney, B. R., Beckett, M. K., Collins, R. L. & Shaw, R. (2007). *Adolescent Romantic Relationships as Precursors of Healthy Adult Marriages: A Review of Theory, Research, and Programs*. Pittsburgh: RAND Corporation.

La Greca, A. M. & Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(1), 49-61.

Lacinová, L. & Michalčáková, R. (2006). Romantické vztahy. In P. Macek & L. Lacinová, (Eds.), *Vztahy v dospívání* (pp. 55-68). Brno: Barrister & Principal.

Lacinová, L., Michalčáková, R. & Masopustová, Z. (2008). Láska je láska: představy a zkušenosti patnáctiletých adolescentů. *E-psychologie*, 2(3), 16-29.

- Langmeier, J. & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie (2. aktualizované vydání)*. Praha: Grada.
- Laursen, B. & Mooney, K. S. (2007). Individual Differences in Adolescent Dating and Adjustment. In R. C. M. E. Engels, M. Kerr & H. Stattin (Eds.). *Friends, Lovers and Groups. Key Relationships in Adolescence* (pp. 81-92). Chichester: John Wiley & Sons.
- Laursen, B. & Jensen-Campbell, L. A. (1999). The Nature and Functions of Social Exchange in Adolescent Romantic Relationships. In W. Furman, B. B. Brown, & C. Feiring (Eds.). *The Development of Romantic Relationships in Adolescence* (pp. 50-74). New York: Cambridge University Press.
- Leslie, L. A., Huston, T. L. & Johnson, M. P. (1986). Parental Reactions to Dating Relationships: Do They Make a Difference? *Journal of Marriage and the Family*, 48, 57-66.
- Luo, S. & Klohnen, E. C. (2005). Assortative Mating and Marital Quality in Newlyweds: A Couple-Centered Approach. *Journal of Personality & Social Psychology*, 88, 304-326.
- Macek, P. (2003). *Adolescence*. Praha: Portál.
- Markiewicz, D., Lawford, H., Doyle, A. B. & Haggart, N. (2006). Developmental Differences in Adolescents' and Young Adults' Use of Mothers, Fathers, Best Friends, and Romantic Partners to Fulfill Attachment Needs. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(1), 121-134.
- Piaget, J. (1966). *Psychologie inteligence*. Praha: SPN.
- Příhoda, V. (1967). *Ontogeneze lidské psychiky. I, Vývoj člověka do patnácti let*. Praha: SPN.
- Regan, P. C. (2014). What if You Can't Get What You Want? Willingness to Compromise Ideal Mate Selection Standards as a Function of Sex, Mate Value, and Relationship Context. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(12), 1294-1303.
- Regan, P. C. & Berscheid, E. (1997). Gender Differences in Characteristics Desired in a Potential Sexual and Marriage Partner. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, 9(1), 25-37.



- Regan, P. C. & Joshi, A. (2003). Ideal Partner Preferences among Adolescents. *Social Behavior and Personality*, 31(1), 13-20.
- Simon, V. A., Aikins, J. W. & Prinstein, M. J. (2008). Romantic Partner Selection and Socialization during Early Adolescence. *Child Development*, 79(6), 1676-1692.
- Smetana, J. G. (2005). Adolescent-parent Conflict: Resistance and Subversion as Developmental Process. In L. Nucci (Eds.). *Conflict, Contradiction, and Contrarian Elements in Moral Development and Education* (pp. 69-91). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Sprecher, S., Sullivan, Q. & Hatfield, E. (1994). Mate Selection Preferences: Gender Differences Examined in a National Sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 1074-1080.
- Sternberg, R. J. (1986). A Triangular Theory of Love. *Psychological Review*, 93, 119-135.
- Strauss, A. L. & Corbin, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.
- Šulová, L. (2011). Psychosociální změny v dospívání. In L. Šulová, T. Fait & P. Weiss a kol. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví* (pp. 183-190). Praha: Maxdorf.
- Van Doorn, M. D., Branje, S. J. T. & Meeus, W. H. J. (2011). Developmental Changes in Conflict Resolution Styles in Parent-Adolescent Relationships: A Four-Wave Longitudinal Study. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(1), 97-107.
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.
- Weiss, P. (2011). Evoluční základy partnerského výběru. In L. Šulová, T. Fait & P. Weiss a kol. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví* (pp. 114-125). Praha: Maxdorf.
- Weiss, P., Urbánek, V. & Procházka, I. (1996). Koitální debut. *Československá psychologie*, 40(2), 138-145.
- Weber, M. & Ruch, W. (2012). The Role of Character Strengths in Adolescent Romantic Relationships: An Initial Study on Partner Selection and Mates Life Satisfaction. *Journal of Adolescence*, 35, 1537-1546.

Zimová, J. (2013). *Romantické vztahy dospívajících v souvislosti se silnými stránkami osobnosti*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Slezáčková, A.